

ЕКОЛОГИЧНА ОТЧЕТНОСТ И ПРОЗРАЧНОСТ В КОНТЕКСТА НА РАМКАТА ЗА ЗЕЛЕНА ОТБРАНА И „НАТО-2030“

Десислава Йосифова
diosifova@abv.bg

Висше транспортно училище „Тодор Каблешков” БЪЛГАРИЯ

Ключови думи: *Рамка за зелена отбрана; НАТО; ISO-14001; екологична отчетност; прозрачност*

Резюме: *Изменението на климата като едно от определящите съвременни предизвикателства има сериозни последици за сигурността и социално-икономическите интереси на всички страни - членки на НАТО. Несъмнено е валидна и обратната връзка – съществена част от операциите и дейностите на структури на НАТО също оказват своето влияние, оставяйки отпечатък върху околната среда.*

Наред със синтезираното представяне на основни фази от развитието на екологичните концепции в структурите на Алианса, докладът се фокусира върху въведената Рамка на НАТО за зелена отбрана, като самостоятелно внимание е отделено и върху екологичните акценти от визия НАТО-2030.

В този контекст се коментират някои проблеми, свързани с организиране и водене на подходяща цялостна екологична отчетност по отношение на вазимоделието на структури на НАТО и техните дейности с околната среда, с оглед публичност и осведоменост на всички заинтересовани страни.

ВЪВЕДЕНИЕ

„НАТО-2030“ с послание *United for a New Era*, представлява стратегически документ - визия за развитие и укрепване на Алианса през следващата декада. Документът е публикуван на 25 ноември 2020¹[1]. От 5-те раздела, ключово значение имат раздел 3 *Анализ на сигурността и политическата среда 2010-2030* и раздел 4 *Препоръки на групата за размисъл*, назначена от генералния секретар на НАТО. Едно от централните места в раздел *Препоръки*, заема т.4.2, където с акцент са включени проблеми, свързани с *Energy Security* (Енергийна сигурност) и *Climate and Green Defence* (Климат и зелена отбрана).² Генералният секретар представя своите предложения от финалния доклад на определената среща на върха в Брюксел през юни, 2021 г.³

¹ Заглавието е *Укрепване на политическата роля и инструменти на НАТО по отношение на възникващите заплахи и предизвикателства от всякакъв характер* (Strengthening NATO's Political Role and Tools with regard to Emerging Threats and Challenges from Every Direction)

² стр. 39- 42

³ През декември 2019 г. лидерите на НАТО възлагат на генералния секретар да ръководи процес на размисъл за укрепване на НАТО в различни посоки. През юни 2020 г. генералният секретар изложи своите приоритети за НАТО 2030: гарантиране, че НАТО ще стане още по-силна политически и във военно отношение и ще има по-глобален подход. НАТО-2030 обединява и представители на гражданското общество, експерти от публичния и частния сектор и млади хора, за да даде нова мисъл за това как НАТО да бъде още по-силен алианс. <https://www.nato.int/nato2030/>

1. СИНТЕЗИРАН ПРЕГЛЕД НА РАЗВИТИЕТО НА ЕКОЛОГИЧНИТЕ КОНЦЕПЦИИ И ИНИЦИАТИВИ НА НАТО

Военните дейности и съпътстващите ги логистични мероприятия обикновено имат неблагоприятен ефект върху средата, в която се случват. Част от отговорността на НАТО е и да защитава физическата (природната) среда, в която се извършват операции, мисии и учения. Мерките за опазване на околната среда на НАТО варират от защита от опасни материали (включително горива и масла), пречистване на отпадъчни води, намаляване на разхода на изкопаеми горива и управление на отпадъците до въвеждане на системи за управление на околната среда за подчинените на НАТО структури.

Към настоящия момент две специализирани групи на НАТО са ангажирани с опазването на околната среда:

- Работната група по опазване на околната среда (EPWG към Съвместния съвет по стандартизация);

- Специализирания екип по енергийна ефективност и опазване на околната среда (STEEEP) (към групата на морските способности „Проектиране на кораби и морска мобилност“).⁴

НАТО започва да разработва своята политика за опазване на околната среда в края на 70-те години, което резултира в редица насоки и стандарти. Политиката на НАТО е, че неговите структури "трябва да се стремят да спазват екологичните принципи и политики при всякакви условия"⁵.

Основните фази и резултати от развитието на политиката на НАТО по проблемите на взаимното влияние на сигурността и околната среда след 1990 г. към момента на публикуването на визия НАТО-2030, могат да се синтезират, както следва⁶:

- НАТО разглежда връзката между сигурността и околната среда в Стратегическа концепция от 1991 г.;

- Стратегическата концепция от 2010 г. акцентира, че изменението на климата е двигател на средата за сигурност на НАТО;

- Десетилетия работа на различни експертни групи достигат до разработването и прилагането на всеобхватния документ MC-469 относно Принципи и политики на НАТО за опазване на околната среда, приет през 2003 г. и актуализиран през 2011 г. Този документ описва отговорностите на военните командири за опазване на околната среда по време на подготовката и изпълнението на военни дейности. В него се признава необходимостта от „хармонизиране на екологичните принципи и политики за всички военни дейности, ръководени от НАТО“;⁷

- По-късно, MC-469 е допълнен с няколко други споразумения за стандартизация на НАТО за опазване на околната среда (STANAGs и AJEPP);

- Въз основа на редица дългогодишни инициативи, стартиращи още през 70-те и

⁴ EPWG има за цел да намали възможните вредни въздействия на военните дейности върху околната среда чрез разработване на политики на НАТО, документи за стандартизация, насоки и най-добри практики при планирането и изпълнението на операции и учения. STEEER има за цел да интегрира разпоредбите за опазване на околната среда и енергийна ефективност в техническите изисквания и спецификации за въоръжение, оборудване и материали на корабите и за свързване на кораба към брега във военноморските сили на съюзниците и страните партньори.

⁵ Вж. официалния сайт на НАТО и линк https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_91048.htm

⁶ За повече конкретика за основни фази и инициативи на НАТО в областта на опазване на околната среда от въздействието на неговите операции вж. напр. подробен изследователски доклад със структурирани 3 бр. приложения на Martin Coulson, NATO-CCMS Achievements in Defence-Related Environmental Studies 1980-2001, достъпен на <https://www.nato.int/science/publication/coul/coul-report.htm>, както и Schulz, T. Transatlantic "environmental security" in the 1970s? NATO's "Third Dimension" as an early environmental and human security approach. Historical Social Research, 2010, 35(4), p. 309-328, достъпно на: <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/32141>

⁷ Напр разработване на модел за „устойчив военен лагер“. Моделът позволява на оперативните плановници да разберат по-добре въздействието на операциите върху потреблението на вода, отпадъци и енергия и предоставя технически решения, насочени към намаляване на екологичния и енергийния отпечатък на операциите.

80-те години на XX в., през 2014 г., НАТО формулира Рамка за зелена отбрана.[2]⁸

2. ОСНОВНА СТРУКТУРА И ДУХ НА РАМКАТА НА НАТО ЗА ЗЕЛЕНА ОТБРАНА

Предизвикателствата, свързани с околната среда и особено въпросът за енергийната сигурност стават все по-обсъждани в НАТО. Енергийните ресурси са от съществено значение за колективната сигурност и непрекъснатото снабдяване с такива ресурси е ключов стратегически приоритет.

Важна стъпка към разработването на последователна политика за екологични отбранителни решения е направена през 2014 г., когато се приема „Рамката за зелена отбрана на НАТО“⁹. Тя е въведена, за да опише и подкрепи инициативи, насочени към нововъзникващи предизвикателства пред сигурността поради климатичните промени и съответната ресурсна осигуреност. Новата рамка предоставя основа за повишен обмен на знания, като предпоставка за разработването на по-икономични и по-ефективни екологични решения, които да са способни да отговорят на съвременни и нововъзникващи предизвикателства пред сигурността (*глобално изменение на климата, енергийна сигурност, разходи за отбрана вкл. през призмата на логистични предизвикателства за осигуряване на енергия и други ресурси до място на военни/миропазващи мисии / учения и др.*).

Зелената отбрана се определя като „многостранно начинание, обхващащо широк спектър от дейности, включително оперативна ефективност, опазване на околната среда и енергийна ефективност“ както и множество различни участници и области (вкл. операции, логистика и планиране)¹⁰. В структурно отношение, Рамката се състои от шест основни части и съдържа три стълба: оперативна ефективност, опазване на околната среда и енергийна ефективност. В чл. 5 са очертани, съответно три типа инициативи: 1) засилване на усилията на органите на НАТО; 2) улесняване на усилията на съюзниците; и 3) подобряване на „зеления“ профил на НАТО. Рамката предоставя минимално описание на това как са свързани предизвикателствата за сигурност от една страна и екологичните решения от друга, съответно отчитане и оценка на това колко добре се извършват дейностите и дали те постигат своите цели (*измерване чрез събиране и анализиране на данни и подходяща методология*). Специално следва да се отбележи, че в чл. 10, **за пръв път в НАТО се официализира понятието „зелено счетоводство“**. Препоръчва се да се обмисли приложимостта на „зелените“ стандарти и принципи чрез създаване и въвеждане на „зелено“ счетоводство вкл. критерии за измерване на напредък в командната структура на НАТО и агенциите на НАТО.

В обобщение, рамката на НАТО предоставя по-скоро широк фундамент за сътрудничество в областта на зелени решения за отбрана в рамките на Алианса. Чрез нея **концепцията за устойчивост** се поставя на върха на приоритетите, като надгражда и доразвива редица идеи на учени и анализатори към съответния момент.¹¹

На тази основа 6 години след това, най-важните критични препоръки, свързани с климата и зелената отбрана от стратегическия документ НАТО-2030, са следните:

⁸ NATO, *Green Defence Framework*, (Brussels: NATO International staff, Private Office of the Secretary, 2014)

⁹ През 2014 г. Комитетът за политика и планиране на НАТО одобрява Рамката за зелена отбрана и тя се приема от Северноатлантическия съвет. (NATO Defence Policy and Planning Committee, съотв. North Atlantic Council)

¹⁰ NATO, *Green Defence Framework*, (Brussels: NATO International staff, Private Office of the Secretary, 2014)

¹¹ Вж напр. “An Energy-Secure DOD future” в сп. *The Military Engineer*, 673, 2011, където авторите С.В. Barnhart, Wendi Goldsmith и S. Hirata посочват как Министерството на отбраната на САЩ може да използва „net-zero“ инсталации за справяне с предизвикателствата пред сигурността във връзка с промените в климата, енергийната сигурност и експлоатационните разходи на гориво (*т.е. прилагане на методи за абсорбиране на въглероден диоксид от атмосферата и постигане на баланс между вложените и изхвърлените ПГ в атмосферата*). Стигат до заключението, че „net-zero“ военни инсталации могат да бъдат ефективно решение за тези три предизвикателства (чрез намаляване на емисиите на ПГ, намаляване на нуждата от гориво и подобряване на оперативната горивна ефективност).

- НАТО трябва да обнови, преоцени и преразгледа своята рамка за зелена отбрана от 2014 г. в светлината на променящите се предизвикателства и нововъзникващите зелени технологии. Нейният акцент трябва да бъде върху двупосочната връзка между изменението на климата и сигурността, като съответно Алиансът да продължи напред в разработването и внедряването на по-добри зелени технологии и интелигентна енергия, включително биогорива.

3. СТАНДАРТИ ЗА ЕКОЛОГИЧНА ОТЧЕТНОСТ И ОБЩИ ИЗИСКВАНИЯ КЪМ ЕКОЛОГИЧНИЯ ОТЧЕТ НА СТРУКТУРИТЕ В НАТО.

В областта на опазването на околната среда, Алиансът е разработил и приел шест споразумения за стандартизация (т.нар. *STANAG - NATO Standardization Agreement*)¹², както следва:

Табл. №1 NATO STANAG за опазване на околната среда

№ на Стандарта на НАТО	Наименование/ Област
STANAG 2582	Опазване на околната среда, най-добри практики и стандарти за военни лагери при операциите на НАТО
STANAG 2583	Система за управление на околната среда при операции на НАТО
STANAG 7141	Съвместна доктрина на НАТО за защита на околната среда по време на военни дейности
STANAG 2510	Съвместни изисквания за управление на отпадъците по време на военни дейности на НАТО
STANAG 6500	Файл за околната среда в лагер на НАТО по време на НАТО-лед-операции
STANAG 2594	Най-добри практики за защита на околната среда за устойчивост на зони, използвани за военно учение

През далечната 2000 г., се публикува едно от ранните официални пилотни изследвания на Комитета на НАТО по предизвикателствата на съвременното общество (NATO/CCMS¹³), в областта на системите за управление на околната среда във военния сектор.¹⁴ [3] На практика то започва да изпълнява функциите на своеобразно ръководство за структурите на НАТО към тогавашния момент. Отделни части от него пряко са посветени на проблематиката, свързана с мониторинг, оценка и създаване на система за екологична отчетност, съответно крайни отчети, които отразяват взаимодействието на структурите на НАТО с околната среда. Съгласно това публикувано изследване на NATO/CCMS, звената в НАТО трябва да извършват мониторинг, за да проверят дали постигат целите и задачите на въведените от тях Системи за управление по отношение на околната среда (СУОС) и дали процедурите за оперативен контрол са ефективни. Те също така, трябва ясно да оценят представянето си в отчетна форма. Това означава да оценят ефективността на СУОС като цяло чрез одити и прегледи от ръководството. Като краен резултат, звената на НАТО трябва да съставят отчет за функционирането на СУОС, което изисква официална комуникация на резултатите от прилагането на СУОС до съответни ръководни и институционални органи, както и пред широката общественост.

¹² STANAG 2582 ENVIRONMENTAL PROTECTION BEST PRACTICES AND STANDARDS FOR MILITARY CAMPS IN NATO OPERATIONS; STANAG 2583 ENVIRONMENTAL MANAGEMENT SYSTEM IN NATO OPERATIONS; STANAG 7141 JOINT NATO DOCTRINE FOR ENVIRONMENTAL PROTECTION DURING NATO-LED MILITARY ACTIVITIES; STANAG 2510 JOINT NATO WASTE MANAGEMENT REQUIREMENTS DURING NATO-LED MILITARY ACTIVITIES; STANAG 6500, NATO CAMP ENVIRONMENTAL FILE DURING NATO-LED OPERATIONS; STANAG 2594 BEST ENVIRONMENTAL PROTECTION PRACTICES FOR SUSTAINABILITY OF MILITARY TRAINING AREAS

¹³ През 60-те години съюзниците в Алианса все повече осъзнават общия екологичен проблем, който може да застраши благосъстоянието и прогреса и през далечната 1969 е създаден Committee on the Challenges of Modern Society (CCMS), съществувал като такъв до 2006 след сливането на Научния комитет и CCMS, когато се реструктурира програмата на НАТО със сегашното си име „Наука за мир и сигурност“. След това има и други промени през годините, но в крайна сметка развитието на науката в полза на обществото, природата на земята и космическата среда са били и продължават да бъдат един от приоритетите в рамките на Алианса.

¹⁴ NATO-CCMS Pilot Study on Environmental Management Systems in the Military Sector, March 2000

Съгласно това ръководство, структурите на НАТО следват модела на тогавашното издание (версия) на стандарт ISO 14011¹⁵, описващ подробни процедури за провеждане на одити на системи за управление по отношение на околната среда (СУОС). [4]

Преди да извършват одити, звената на НАТО трябва да решат какви критерии ще бъдат използвани, за да се определи дали тяхното изпълнение по отношение на определени аспекти на околната среда е удовлетворяващо. Заедно с критериите, областта определя обхвата на одита. В съответствие с този стандарт се изисква водене на записи (включително, свързани със записи от системата на финансовото счетоводство) в СУОС. Те се водят, за да докажат спазването на законодателството и вътрешната нормативна уредба на ниво НАТО. Записите помагат за определяне степента, до която са били постигнати целите и задачите във връзка с цялостната политика на структурата на НАТО в областта на околната среда.

Още тогава за структурите на НАТО се посочва, че ефективното отчитане на околната среда е необходимо за установяване и насърчаване на публичната осведоменост. Военните организации трябва да информират заинтересованите страни и широката общественост от функционирането на своите СУОС, като изготвят отчет за текущи дейности, минали постижения, области на несъответствие с коригиращи действия и бъдещи планове. Отчетите за околната среда предоставят на обществеността поглед, дали военните звена се справят отговорно с екологичните проблеми. Те следва да предоставят ясна и изчерпателна информация за екологичните дейности на организацията.

Дават се насоки, че преди да изготвят този отчет, съответните структури на НАТО трябва да идентифицират своите целеви аудитории. В областта на екологичните проблеми има две основни аудитории: обществеността и различни институционални нива на надзор (напр. министерства, различни ведомства и агенции за околната среда). Подчертава се, че двата вида аудитории - обществена и правителствена са доста различни и често пъти се нуждаят от информация на различни нива на детайлност и сложност. Тъй като военните организации, по правило се финансират с публични ресурси, обществеността има право да знае дали те действат по природосъобразен начин. Колкото повече ограничения се прилагат за достъп до информация, толкова по-голяма е възможността за обществено недоверие към ангажимента на военния сектор за опазване на околната среда.

В резултат на това организациите могат да решат да изготвят два доклада, един за обществено потребление и един за регулаторни органи/цели. Регламентите, определени в законодателството в областта на околната среда, на практика насочват обхвата на отчетния доклад.

Табл. №2 Съдържание на екологичните отчети на военни структури от НАТО

Обхват и насоки за съдържание на публичния отчет за обществена аудитория	Обхват и насоки за съдържание на отчета за правителствените органи
<ul style="list-style-type: none"> - за кого са предназначени (потребители/адресати): местни жители, екологични организации и други заинтересовани страни, включително персонал ; - следователно този отчет да включва достатъчно информация, за да даде добро разбиране на въздействието на структурата на НАТО върху местната околна среда; - да обхваща конкретните мерки за опазване 	<ul style="list-style-type: none"> - за кого са предназначени (потребители/адресати): Правителствените и други екологични групи; - те наблюдават от съдържанието на отчета спазването на законодателството, разпоредбите и разрешителните в областта на околната среда и оценяват резултатите от действията и операциите на военните организации. - В редица случаи военните структури подлежат на задължително докладване въз основа на закони и разпоредби, изисквания за лицензи, разрешителни и

¹⁵ ISO 14011:1996 Guidelines for environmental auditing — Audit procedures — Auditing of environmental management systems (понастоящем отменен и заменен от ISO 14001: 2015)

<p>на околната среда, прилагани от организацията в натурално и по възможност в стойностно изражение.</p> <ul style="list-style-type: none"> - да съдържа <u>като минимум количествени данни за въздействието на организацията върху околната среда, в обобщена форма</u>, да бъде кратък и лесно разбираем за широката общественост (таблици, графики или диаграми с обяснения увеличават яснотата). - какви мерки за опазване на околната среда са били предприети и какви съоръжения са били инсталирани. - други изисквания, като почистване и възстановяване на замърсени терени по време на учения и др. дейности. - мерки, действия и усилия, които повишават осведомеността и предоставят информация за това как организацията наблюдава, намалява и предотвратява неблагоприятните въздействия върху околната среда. - прогнозна информация, ориентирана към бъдещето, описвайки очакванията за въздействие и планове за бъдещи усилия за управление на околната среда. - обществеността трябва да знае дали въздействието на съответната военна структура върху околната среда ще се увеличи или намали. 	<p>др., свързани с прилагането на екологичните разпоредби.</p> <ul style="list-style-type: none"> - В зависимост от конкретното национално законодателство, данните за изпълнението могат да се представят в месечни, тримесечни отчети или събрани в годишния отчет. - да включват ключови теми за влияние върху промените в климата като основа за съдържанието на отчета, като използват натурален и стойностен измерител, там където това е възможно и логически обосновано по отношение на следните показатели: <ul style="list-style-type: none"> • емисии в атмосферата • емисии в повърхностните води • радиоактивни емисии • изхвърляне на отпадъци • защита и почистване на почвата • смущения: шум; миризма; други • въведена Система за управление на околната среда <ul style="list-style-type: none"> • заложили и извършени текущи и инвестиционни разходи за екологични мероприятия, основани на записите в счетоводната система • специфични екологични изследвания • вътрешни инспекции и одити • управление на жалби от граждани и организации • управление на инциденти и кризи • планове за бъдещи действия и политики.
---	---

Отчетът за Околната среда е незадължителен компонент на ISO 14001, но при военните структури може да произтича от задължителното водене на екологична отчетност. Публикуването на екологичния отчет предоставя публични доказателства, че организацията се ангажира с непрекъснато подобряване на своите екологични показатели. Конкретното съдържание на отчетния доклад е оставено на преценката на структурата на НАТО, като има възприети основни принципи (напр. да описва накратко дейността на конкретната организация/звено, да съдържа надеждна и точна информация и да отразява както положителните, така и негативните резултати към съответната дата).

ISO 14001 позволява на организациите да направят самостоятелен отчет за съответствие с изискванията на стандарта. Ако в съответната държава-членка на НАТО това не е задължително, **то това е силно препоръчителна практика във военния сектор**. Процесът на регистрация на внедрените от военните структури СУОС за съответствие със стандарт ISO 14001 осигурява механизъм, чрез който военните структури могат официално да демонстрират своя ангажимент за опазване на околната среда. Необходимостта да се демонстрира този ангажимент зависи и от изискванията на заинтересованите страни, като специализирани ведомства, неправителствени организации в областта на околната среда и др. Регистрацията за съответствие с ISO 14001 се извършва от външни регистратори, които са официално акредитирани от управляващия орган по стандартизация на всяка държава.

На тази основа би било възможно и на съответното национално равнище да може да има достатъчно събрана и обработена сборна обобщаваща информация за влиянието на военните структури на местно, национално и регионално ниво (вкл. на ниво НАТО и ЕС).

4. КРИТИЧЕН ПРЕГЛЕД НА ЕКОЛОГИЧНАТА ОТЧЕТНОСТ ЗА ВОЕННИЯ СЕКТОР НА КОРПОРАТИВНО И НАЦИОНАЛНО РАВНИЩЕ В НАТО и ЕС.

Погледнато от настоящия момент - 20 години по-късно от издаването на това пилотно изследване, възприето тогава като принципно ръководство за структурите на НАТО, може да се отбележат някои фактически обстоятелства в тази област.

От една страна, от доста години в структурите на НАТО се назначават експерти (офицери) за прилагане на опазването на околната среда на стратегическо, оперативно и тактическо ниво. Например, от 2004 г. във Върховния щаб на съюзническите сили в Европа (SHAPE, ACO)¹⁶ се разкрива позиция екологичен мениджър. Той отговаря за осигуряването на опазване на околната среда като дава консултации и опит на командири и офицери от щабове, на военните структури на НАТО за разработване на политиките на подчинените им звена при управление на техните конкретни дейности.

От друга страна, след преглед на значителен обем информация от официални сайтове, свързани както с отбранителния, така и с екологичния сектор на ниво НАТО, и в частност ЕС (*в момента след Брекзит от 27 ДЧ, 21 са и съюзници в НАТО*), се установява, че на практика отношението към **публичността** на данните, засягащи влиянието на военния сектор върху околната среда, има в по-голяма степен характер на добри намерения и постижения на концептуално и доктринално равнище.

Всъщност прозрачност и информация в световен мащаб по тези въпроси на практика почти не се намира като публично качена на сайтове на отговорните органи и структури. Отделно от това е важно да се подчертае, че прилагането както на конкретните стандарти на НАТО (STANAG с екологични аспекти), така и на ползвания за модел ISO 14001¹⁷ по-скоро е насочено към конкретни военни/мироопазващи/други мисии, локални операции и зони/територии за провеждане на учения.

Почти пълна липса на официална информация има от страна на структурите на НАТО (както на ниво Алианс, така и на ниво отделни държави-членки) за глобално влияние върху околната среда от страна на пряко на военния сектор, още по-малко заедно с работещата за него военна индустрия. Става дума най-вече за проблемите, свързани с ефекта на парникови газове (ПГ) и цялостния въглероден отпечатък, оставян от военно-отбранителния и военно-индустриалния сектор на ДЧ и в двата съюза.

По тези конкретни проблемни области не беше установена публичност и прозрачност на посочените по-горе екологични отчети, поддържани от внедрени СУОС в структури на НАТО. Това, което се открива като информация, е че някои международни НПО се опитват да правят собствени изчисления. На тази база се достига до някои тревожни констатации.

По-долу в табличен вид са представени три обобщаващи примера за емблематични държави членки на Алианса (*един за САЩ, един за Великобритания и един обобщен за ЕС, като се има предвид, че от сегашните 27 ДЧ на ЕС, 21 са членки и на НАТО*).

Поради ограниченията в обема тук се посочват само няколко числа, насочени *предимно* към примери, базирани на връзката на военно-отбранителния сектор с транспорта (*закупени / разходени барели петрол /гориво като ключов консуматив*). Това е избрано по комплексни причини, като една от тях е защото „транспортният сектор е този, за който може да се каже, че има най-силно въздействие както върху екологията, така и по отношение на социалния фактор“¹⁸ или поне едно от най-

¹⁶ Allied Command Operations (ACO) - Съюзническо командване на операциите, с главна квартира в Монс, Белгия

¹⁷ към настоящия момент текущата версия на Стандарт ISO 14001: 2015 бе последно преразгледан и потвърден от органите на ISO през 2021 година и тази версия остава за следващите 5 години

¹⁸ Вайсилова, Е., Корпоративната нефинансова отчетност в контекста на устойчивото развитие на предприятията от транспортния сектор, МНК „Устойчиво развитие на транспортните системи“, 2018, Научно списание Механика, транспорт, комуникации, том 16, брой 1/2018 г., статия № 1557, ISSN 1312-3823 (print), ISSN 2367-6620 (online)

силните.[5] Посочените примери в таблица № 3 дават бърза обща представа за отчитането на екологичния ефект през призмата на транспорта като съществена част от военните дейности **на национално** (за САЩ и Великобритания) и **регионално равнище** (за ЕС).

Табл. №3 Данни за емисии от отбранителния сектор (официална отчетност и изчисления на НПО)¹⁹

1. САЩ	2. Великобритания	3. ЕС
<p>- За 2014 г. количеството емисии за американския военен сектор е еквивалентен на общите емисии (не само на емисиите от гориво), отделяни от държава с мащаби на Румъния</p> <p>- Военновъздушните сили са най-големият емитер на парникови газове с над 13 000 kt CO₂, почти два пъти повече от американския флот, който със 7 800 kt CO₂.</p> <p>- Освен че използват най-замърсяващите видове гориво, ВВС и ВМС са и най-големите фактори като крупни пазарни „играчи“ за покупка на гориво на световния пазар.</p> <p>- През 2017 г. американските въоръжени сили закупуват около 269 230 барела петрол на ден, които отделят над 25 000 kt-CO₂ чрез тяхното изгаряне.</p> <p>- През 2017 г. само ВВС на САЩ са закупили гориво на стойност 4,9 млрд. долара, а ВМС - 2,8 млрд. долара, следвани от сухопътните войски за 947 млн. долара и морската пехота за 36 млн. долара.</p>	<p>Военно-индустриалният сектор <u>включително</u> <u>въоръжените сили</u>, <u>оръжейната индустрия</u> и <u>свързаната с нея заестост</u> е огромен източник на емисии на ПГ.²⁰</p> <ul style="list-style-type: none"> • Базираните във Великобритания емисии на парникови газове от сектора през финансовата 2017–18 - използвайки производствения подход са 6,5 милиона тона CO₂. • Емисиите на ПГ в Обединеното кралство по линия на военния и военно-индустриалния сектор през 2018 г., отчетени чрез използване на подход, основан на потреблението са приблизително 11 милиона тона CO₂. Това е около 3,5 пъти повече от общите <u>преки</u> емисии на ПГ по линия пряко на британското MoD (Ministry of Defense/Министерство на отбраната) и над 11 пъти повече от данните за ПГ, цитирани в основния текст на Годишни доклади на британското MoD (Прилож. Д, към рубрика „Устойчиво MoD“, където офиц. данни сочат 458 000 тона CO₂ по линия на <i>Total gross emissions - scope 1</i> ²¹). <p>Също така е еквивалентно на общия CO₂, излъчен от средногодишния пробег на над 6 млн. автомобили във Великобритания.</p>	<p>- Всички ДЧ на ЕС са страни по Рамковата конвенция на ООН за изменението на климата (UNFCCC), съгласно която са задължени да публикуват годишни отчети на емисиите на ПГ. Но националната сигурност често се посочва като причина, данни за военните емисии да <u>не се предоставят</u> в UNFCCC.</p> <p>- Затова за оценка на въглеродния отпечатък по отношение на военния сектор се използват открити налични данни от някои правителствени, но и такива от индустриални (корпоративни ГФО) източници от 6 най-големи държави от ЕС и от ЕС като цяло²².</p> <p>- От незначителните налични данни, въглеродният отпечатък от военните разходи в ЕС през 2019 г. може да се оцени общо на 24,83 милиона tCO₂.</p> <p>- Това е колкото годишните емисии на CO₂ от ~ 14 млн. средни автомобили, но се счита за консервативна оценка, предвид лошото качество на данните.</p> <p>- Най-високи емисии са пресметнати за Франция (8,38 MtCO₂), която допринася ~ 1/3 от общия въглероден отпечатък за военния сектор на ЕС равнище.</p>

Източници:

1. Lancaster University, "U.S. military consumes more hydrocarbons than most countries - massive hidden impact on climate." ScienceDaily, 20 June 2019, достъпно на <https://phys.org/news/2019-06-military-consumes-hydrocarbons-countriesmassive-hidden.html>. [6]
2. Доклад на SGR The Environmental Impacts of the UK Military Sector, достъпен на https://www.sgr.org.uk/sites/default/files/2020-05/SGR-DUK_UK_Military_Env_Impacts.pdf; [7]
3. Доклад на CEOBS / SGR The Carbon Footprint Of Europe's Military Sectors Transparency And Accuracy Of Ghg Emissions Reporting, достъпно на: <https://www.sgr.org.uk/sites/default/files/2021-02/EU-MCE-report-by-SGR-CEOBS-GUE.pdf> [8]

¹⁹ Подборът на данните е направен на база посочените източници под таблицата, като са обобщени и съпоставени в табличен вид с цел по-нагледно и структурирано представяне от автора, съответно за САЩ, UK и ЕС.

²⁰ Два подхода за изчисляване: 1. териториалния, основан на мястото на производство; 2. проследяващ жизнения цикъл, основан на мястото за потребление, сумиращ емисиите през целия жизнен цикъл вкл. в чужбина от добив на суровини.

²¹ вж. стр. 253, **Annual Report and Accounts 2018–19**, достъпен на <https://www.gov.uk/>. Заслужава да се акцентира, че UK е една от малкото, които съставят Отчет с подробни данни за влиянието на сектор отбрана върху околната среда – от 2009/2010 до 2017/2018 самостоятелен, а след това като интегрирана част към цялостния годишен отчет на MoD.

²² изследването в цитирания доклад се фокусира върху Франция, Германия, Италия, Холандия, Испания и Полша. Докладът прави преглед на политиките за намаляване на военните емисии на ПГ в ЕС и вероятната тяхна ефективност.

От направения преглед може да се посочи, че в страни от ЕС/ЕС като цяло и в други страни от НАТО/НАТО като цяло, почти не се намира информация, чрез която да се отчитат количествата, както и ефекта от комбинираните емисии на парникови газове пряко от военни структури и отбранителния сектор, военно-технологичната индустрия, както и заедно с техните логистични вериги за доставки²³. [9] Т.е. идентифицира се и допълнителна потребност от последователност в това доколко индиректно се (*или не се*) измерват и отчитат емисиите на парникови газове от закупени материали, оборудване и услуги от страна на военния сектор, доставени от други цивилни сектори на икономиката.

В контекста на подхода за цялостния жизнен цикъл при оценка на влиянието върху околната среда, предвид интензивния въглероден характер не само на отделните военни дейности и операции, но и на производството на специализирана техника и технологии, това именно може да се определи като сериозен дефицит в реалната отчетност и безспорен проблем при осигуряване на прозрачност за широката публика.

Въпреки инициативите и концептуалните документи в рамките на НАТО, към момента може да се твърди, че стандартите за качество на данните за емисиите на ПГ в рамките на военния сектор обикновено са по-ниски, отколкото в цивилния търговски сектор и индустрия. При все че и за него, има общоприето разбиране, че са необходими значителни подобрения в стандартите за интегрирано отчитане и за финансови оповестявания, свързани с климата.²⁴ Като се има предвид военната зависимост от доставки на активи и услуги от цивилния сектор и индустрия, военният сектор със сигурност е длъжник на обществото и в най-краткосрочен план трябва да последва примера на водещи в отчетността по отношение на околната среда търговски компании.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Ниското качество и ненадеждните подходи при отчитането на емисиите от военно-индустриалния сектор означава, че към момента, въпреки задълбочаването на мерките, особено на равнище НАТО след 2014 г., реално не се знае колко са общите (не само преки, но и косвени) количества на военните емисии на въглерод в т.ч. дали те намаляват или растат. Следователно ключова стъпка е държавите-членки както на НАТО, така и на ЕС да започнат да изчисляват специфичните въглеродни отпечатъци на своите военни сектори и след това да докладват тези данни в специално адресирани и публично достъпни отчети за влиянието върху околната среда.

Чрез приетата през 2014 г. Рамка „Зелена отбрана“, НАТО се стреми да намали екологичния отпечатък на военните операции и да подобри устойчивостта на НАТО, като инвестира в зелени технологии, които намаляват разхода на гориво, енергийните зависимости, отпечатъка на мисиите за възпиране, отбрана, справяне с кризи и агресивни действия и уязвимостта на веригите за доставка и логистична подкрепа. Тя обаче е насочена предимно към контрол и редуциране на преките емисии доколкото има за цел да намали енергийното потребление на военни лагери и превозни средства, спестявайки енергия при конкретни учения, мероприятия и операции.

По сходни съображения, през 2020 г. Европейският съвет приема Пътна карта за изменението на климата и отбраната, изготвена от European External Action Service (EEAS)²⁵. [10] В нея се разкриват основни проблеми по отношение на околната среда и

²³ Например за ЕС, официални публични данни се намират почти само и единствено в тази публикация на ЕАО за 2016-2017 г., издадени едва юни, 2019г.: Defence Energy Data 2016 & 2017, достъпно на: <https://eda.europa.eu/docs/default-source/eda-factsheets/2019-06-07-factsheet-energy-defence>

²⁴ Някои корпорации за военни технологии публикуват, други частично, а голяма част изобщо не представят публично данни за емисиите на ПГ от своите дейности.

²⁵ EEAS, Climate Change and Defence Roadmap, Брюксел 12741/2020, достъпна на <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12741-2020-INIT/en/pdf>

енергийната неефективност на Въоръжените сили на ДЧ и се маркират основни подходи и нови действия на ниво ЕС, които ДЧ следва да предприемат и изпълняват с непосредствено краткосрочно въздействие (в рамките на 2020-2021) и със средносрочно въздействие (в рамките на 2022-2024). Предвижда се междинен преглед на Пътната карта за изменението на климата и отбраната до 2025 г., последван от общ преглед на общите цели най-късно до 2030 г. Едно от съществените изисквания към ДЧ на ЕС е именно да се подобрят усилията за отчитане, събиране и анализ на данни чрез предоставяне на национални енергийни данни, свързани с отбраната, което ще позволи на работната група по енергетика и околна среда на ЕАО да получи изчерпателна информация за видовете и обемите енергийни ресурси, използвани от въоръжените сили на всички ДЧ.

В контекста на всичко представено, има основание да се твърди, че към настоящия момент, всички държави от НАТО и ЕС следва да публикуват национални данни за емисиите на парникови газове от своите военни сектори, както и комплексни данни заедно с военнотехнологични индустрии като стандартна практика, а отчитането трябва да бъде последователно и сравнимо. Програмата и концепцията за зелена отбрана, Пътна карта за изменението на климата и отбраната (Брюксел) и актуалната визия НАТО – 2030 поставят проблеми за стратегически и обществен дебат относно перспективни екологични решения за отбраната в т.ч. прозрачност, откритост и достатъчна отчетност пред обществената аудитория и правителствените институции.

ЛИТЕРАТУРА:

- [1] NATO, NATO-2030 https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf
- [2] NATO, Green Defence Framework, (Brussels: NATO International staff, 2014)
- [3] NATO-CCMS Pilot Study on Environmental Management Systems in the Military Sector, 2000
- [4] ISO 14011:1996 Guidelines for environmental auditing - Audit procedures - Auditing of environmental management systems (отменен)
- [5] Вайсилова, Е., Корпоративната нефинансова отчетност в контекста на устойчивото развитие на предприятията от транспортния сектор, МНК „Устойчиво развитие на транспортните системи”, 2018, „Механика, транспорт, комуникации“, том 16, брой 1/2018 г., ISSN 2367-6620
- [6] Lancaster University, "U.S. military consumes more hydrocarbons than most countries - massive hidden impact on climate." ScienceDaily, 20 June 2019, <https://phys.org/news/2019-06-military-consumes-hydrocarbons-countriesmassive-hidden.html>.
- [7] SGR, The Environmental Impacts of the UK Military Sector, https://www.sgr.org.uk/sites/default/files/2020-05/SGR-DUK_UK_Military_Env_Impacts.pdf;
- [8] CEOBS / SGR, The carbon footprint of Europe's military sectors transparency and accuracy of GHG emissions reporting, <https://www.sgr.org.uk/>
- [9] EDA, Defence Energy Data 2016 & 2017, <https://eda.europa.eu/docs/default-source/eda-factsheets/2019-06-07-factsheet-energy-defence>
- [10] EEAS, Climate Change and Defence Roadmap, Brussels 12741/2020, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12741-2020-INIT/en/pdf>

ENVIRONMENTAL REPORTING AND ACCOUNTABILITY IN THE CONTEXT OF GREEN DEFENCE FRAMEWORK AND NATO-2030

Desilava Yosifova

diosifova@abv.bg

*Todor Kableskov University of Transport
Sofia, 158 Geo Milev Str.
THE REPUBLIC OF BULGARIA*

Key words: *Green defence framework; NATO; ISO 14001; environmental reporting; transparency*

Abstract: *Climate change, as one of the defining challenges of today, has serious consequences for the security and socio-economic interests of all NATO member states. The opposite relationship is also valid - a significant part of NATO-structures operations have an impact on the environment.*

Along with the synthesized presentation of the main phases of the development of environmental concepts in the structures of the Alliance, the paper focuses on the introduced NATO Framework for Green Defence. Independent attention is also paid to the environmental highlights of the „NATO-2030“.

In this context, some issues related to the organization of appropriate environmental accountability regarding the interaction of NATO structures and their activities with the environment are commented on, with a view to publicity and awareness of all stakeholders.